

slovenščine, ki je neovrgljiva, srcu ljuba danost mojega človeškega imena. Raba pesniške besede v posameznih vrstah in zvrsteh besedne umetnosti ima sicer svoje posebne zakonitosti in zahteve, o katerih bi bilo tudi mogoče posebej in podrobneje razmišljati, izpovedanih načelnih pogledov pa v bistvenem ne spreminja.

Svoboda pesniške besede je zvezana z izpovedjo in lepoto, ki ju prinaša. Svoboda izpovedi in lepote je zvezana s pesniško besedo, ki ju omogoča. Svoboda in zvezanost sta tudi v umetnosti nerazdružljivi.

Jezik je samo eden med komunikacijskimi sistemi

Saša
Vegri

Med vsemi vprašanji, ki bi jih o jeziku želela sodobnost osvetliti, se mi kaže jezik sam kot sistem, ki naj bi omogočal sporočanje in sprejemanje sporočil, najbolj zanimiv.

Jezik je samo eden med komunikacijskimi sistemi v civilizaciji in ga nedvoumno ustvarjamo in uporabljamo ljudje. Teoretično se ga polasti vsak opismenjen posameznik s tem, ko razpozna abecedo in zaporedje besednih vrst. Zato je težko reči, da so vse zapisane tekste v jezikovnem sistemu, ki jih UDK vrstilci razvrstijo glede na vsebino v numerično shemo od 0 do 9, ustvarjali pisatelji in normative tega jezika določili jezikoslovci. Tega se najbolj jasno zavedamo ob prebiranju kakega strokovnega teksta (sociologije, filozofije, fizike, politike itd.), saj ti teksti nimajo samo svoje lastne terminologije, pač pa imajo tudi lastno sintakso. Jezik, ki ga uporablja pesnik ali pisatelj, je samo eden med jeziki, čeprav znotraj istega jezika. Res je, da imata fizik in pisatelj v izhodiščni točki, ko se odločita vsak za svojo »stroko«, do neke stopnje enako »jezikovno kulturo«, vendar se njuna uporaba te osnove bistveno spremeni, ko kasneje pri delu poskušata kar se da natančno prenesti svoje sporočilo v jezikovni zapis. Fizik bo uporabil vse izrazne možnosti (števila, simbole, formule), ki jih ima fizika kot stroka, in ga bo oblikovanje stavkov in besednega zaporedja zanimalo samo do te mere, da bo logično povezoval simbolne znake fizike. Pisatelj in pesnik, ki nimata simbolnih znakov svoje stroke, ker nimata dokončno določene stroke, uporabljata jezik kot simbol in stroko v literarnem sporočilu. S tem mislim, da je oblikovanje pesnikovih in pisateljevih sporočil veliko bolj vezano na ostale komunikacijske sisteme zunaj jezika (vizualne, čutne). Tako nastaja jezik literarnega besedila iz spleta vseh najrazličnejših informacij, ki pa se realizira v jeziku kot edinem možnem komunikacijskem sistemu. Pomensko uporablja pesnik v svojem besedilu

besede samovoljno. Vsebina (ki ni isto kot fabula) literarnega besedila določa tudi jezikovno obliko. Mislim, da se znotraj te relacije nahajajo vsa literarna besedila od pesmi o nosačih žita iz starega Egipta do Beckettovega zapisa v Molloyu.

V lit. besedilu »Pesem nosačev žita« je s ponavljanjem zaporedja besed ponazorjeno brezciljno dejanje (delo sužnja).

PESEM NOSAČEV ŽITA

*Snope in belo žito
nosimo dan za dnem.
Kašče prepolne so.
polne vse ladje.
Zrnje že teče čez krov.
Nas pa še zmeraj priganjajo.
Lačni in sključeni stopamo.
Naša pleča so bron,
naša srca so bron,
ko nosimo dan za dnem.*

Tudi Samuel Beckett v Molloyu opisuje določeno suženjstvo (suženjstvo človeka). To suženjstvo (o sebi) pripoveduje Molloy z nenehnim asociacijskim govorjenjem:

Moja mati me je rada videla, se pravi, rada je imela, če sem prišel, zakaj že lep čas ni nič več videla. Potrudil se bom, da bom o tem mirno govoril. Tako stara sva bila, ona in jaz, tako mlada je bila, ko me je dobila, da sva bila videti kot stara pobratima, brez spola brez sorodstva, z istimi spomini, z istim gnevom, z istim pričakovanjem. Nikoli me ni klicala sin, ...

Besedili zelo različno izrazita suženjstvo, ki je pri enem zunanje, pri drugem notranje.

Če bi literarna besedila obdelali s pomočjo izpopolnjenega računalnika, ki bi bil sposoben vpraševati po vsebinskem prekrivanju besed v določenem kontekstu, bi se pokazalo, da se pomen vseh besed nanaša vedno na določeno projekcijo človeka.

Tudi zapisi, ki jih poznamo pod pojmom »topografska poezija«, so projekcija človekove vsebine. Človekova vsebina ni ne pozitivna ne negativna. Namreč, doreči vsebino človeka se doslej še ni posrečilo nikomur, ne znanstvenikom ne filozofom. Ker, recimo, nikoli ne bomo rekli, ko govorimo o sebi: psihofizično bitje, duhovno bitje, misleče bitje, vedno znova se bomo poimenovali z jaz, ti, on, mi, vsi. Osebno bi ne želela biti etiketirana v vsakdanjiku z nobeno od teh oznak, ki jih uporabljajo filozofi, psihologi, sociologi itn. Zveza jaz, ti, on v najrazličnejših kontekstih še najbolj pomensko pokrije mene, tebe, njega, vse, v določenem prostoru.

Ko sem pred leti pisala Fr. PiBerniku v pismu o svojem lit. delu in odnosu do liter. besedil nasploh, sem zapisala med drugim tudi tole:

Ta svet manevrira naše elementarne konstelacije, ki so še vedno v simboličnosti. Koliko tehničnega znanja je potreboval in obvladal človek, da je skonstruiral rakete za vsemirske polete, ampak ko je prišel na drug planet, je tam poleg naprav za merjenje fizikalnih pojavov pustil risbo človekovega telesa. Tako je kontura telesa še vedno elementarno sporočilo naše prisotnosti in se človek v medplanetarnem sistemu obnaša podobno kot njegov prednik, ki je v Altamirski jami zapustil sporočilo v risbi. Najbrž se nam vsi naši civilizacijski mehanizmi, ki nastajajo z nenehno racionalnostjo, izkazujejo kot nezadostni. Zato še vedno uporabljamo simbole, kljub našim vedno bolj avtomatičnim reakcijam, ki z njimi urejemo naše zunanje akcije. Morda ravno naraščanje teh zunanjih avtomatičnih akcij pogojuje v civiliziranem delu sveta to nenehno iskanje ravnovesja med vizualnim in miselnim (človek sprejme vizualno 70 % informacij). Polni strahu se bojimo stopiti v Huksleyev »krasni novi svet« in si markiramo poti, če bi slučajno le prišli tja, da bi se vrnili nazaj. S tem istim strahom pa si izmišljamo vedno nova obrambna sredstva in zaskrbljeni za svojo varnost nenehno prirojujemo svojo danost (take ali drugačne vrste) v neko embalažo družbenih norm, ki bi nas zavarovale. Tako se človek pomika skozi čas vedno v nedejanski eksistenci. Realizacija njegove dejanske bivanjske kolumnacije se meni kaže skozi zapisana sporočila in osebno mi od teh sporočil omogočajo največji komunikacijski prostor ravno tiste vrste zapisi, ki jim pravimo poezija. Zame je poezija tisti zapis, ki z najrazličnejšega besednega materiala zgradi miselno-asociativno prostornino, ki se v njej že dolgo nahajam, a se je šele prek zapisa dokončno zavem. Tako se gibljem v tej prostornini, ki jo ustvarja poezija, kot bralec in ustvarjalec. Na žalost mi tega prostora ni razkrila šola s poukom o literaturi, kot ga ni mojim otrokom zdaj, 20 let kasneje. Moja zavest o možnostih, ki jo ima beseda, je šla ritensko in naključno, če govorim v primerih, od Vaske Popa do Njogoša in od Balantiča k Prešernu in od Jesenina k Puškinu. Po tej relaciji sem sem se znašla šele v vsej tisti na pamet naučeni »življenjepiski literaturi«.

V tem zapisu iz pisma je veliko osebnih odgovorov na vprašanja, ki jih v vašem vprašalniku postavljate bolj neosebno.

Med njimi tudi odgovor na tisto vprašanje, zakaj bralstvo ne najde vsebine v sodobnem literarnem tekstu. Mislim, da je dejansko moja izkušnja, ki sem jo imela z na pamet naučenim »življenjepisnim podajanjem literature v šoli«, še vedno tisti vzrok, ki tehnično usposobljenega bralca zaveže, da zamenjuje vsebino z zgodbo. Poskusi, da bi se skozi proces splošnega izobraževanja posameznik izobrazil v smeri razpoznavanja vsebine v literarnem tekstu, so še vedno zelo okorni. V praksi še vedno uporabljamo Janeževe: Vsebine slov. lit. del in Besedno umetnost Silve Trdina. Za povprečno izobraženega Slovenca sta še vedno sinonim za poezijo Prešeren in Župančič, za prozo pa Cankar in Prežih.

Pravzaprav je tudi to lahko šokantno za nekatere, tako kot je šokantno za druge gledati v gledališču razgaljene vsakdanje odnose.